

نقوش گیاهان اساطیری و مقدس در
هنر اشکانی با تأکید بر نقوش
مسکوکات / ۱۷۹-۱۹۵

سکه سلوکی آنتیوخوس نهم با
نقش زیتون. مأخذ: موزه بانک
سپه، نگارندگان.

نقوش گیاهان اساطیری و مقدس در هنر اشکانی با تأکید بر نقوش مسکوکات*

منا منتظری هدشی، بیتا سودایی، حسین علیزاده، حسن درخشی

تاریخ دریافت: ۹۹/۶/۳

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۲/۲۰

صفحه ۱۷۹ تا ۱۹۵

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

مسکوکات از جمله مدارک ارزشمند جهت مطالعه ساختار فرهنگی و باورهای مذهبی دوره‌های تاریخی و یکی از دانش‌های مکمل مطالعات تاریخ و تاریخ هنر است که کاربرد آن مورد تأیید پژوهشگران باستان‌شناسی و تاریخ هنر قرار گرفته است. نمادهای مندرج بر سکه‌ها مهم‌ترین راهنمای پژوهشگران در بازشناسی باورهای دینی و آشنایی با آراء و عقاید مذهبی در دوره‌های مختلف تاریخی به شمار می‌آید. اساطیر از دیرباز در فرهنگ و هنر هر قوم و ملت نقش محوری داشته و در بطن آیین‌ها، باورها و هنر آن‌ها به صورت داستان‌های روایی یا نمادهای تصویری نمود یافته‌اند. هدف این تحقیق شناسایی نمادهای گیاهی بر روی مسکوکات اشکانی است. سؤال پژوهش عبارت است از مهم‌ترین نگاره‌های گیاهی بکار رفته در مسکوکات اشکانی کدام‌اند؟ آیا می‌توان از نمادهای گیاهی بکار رفته به باورها و اندیشه‌های مذهبی این دوره پی برد؟ روش تحقیق به روش میدانی، توصیفی-تحلیلی و شیوه جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی است که به شناسایی، بازخوانی و تفسیر نگاره‌های گیاهی به منظور شناسایی جایگاه آن‌ها در باورهای مذهبی و اساطیری دوره اشکانیان پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد نقوش گیاهی مورد استفاده در مسکوکات این دوره شامل «نخل، زیتون، رزت، انگور، گندم، انار، زنبق و بلوط» است. تصویر «نخل، زیتون، رزت و زنبق» در مسکوکات چهاردرهمی، یک درهمی و سکه‌های برنزی شاهان اشکانی و نقوش «انگور، گندم، انار و بلوط» در مسکوکات برنزی مشاهده می‌شوند که با توجه به نمادشناسی می‌توان بیان کرد که این آرایه‌ها مرتبط با ادیان زرتشتی، مهرپرستی و آناهیتا است. بنا بر منابع مکتوب آیین زرتشتی در این دوره آمیخته با عقاید دیگر است و بیشتر به صورت تثلیث ایزدان (مهر- آناهیتا- اورمزد) مشاهده می‌شود و با بررسی مسکوکات آن‌ها این موضوع تأیید می‌گردد.

کلیدواژه‌ها

نمادشناسی، مسکوکات، اشکانی، آرایه‌های گیاهی

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری نگارنده اول با عنوان «شمایل‌نگاری نقوش گیاهی سکه‌های اشکانی» است که تحت راهنمایی نگارنده دوم و سوم و با مشاوره نگارنده چهارم در حال انجام است.

** دانشجوی دکتری گروه باستان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، واحد میانه، دانشگاه آزاد اسلامی، میانه، ایران

Email: monamontazeri@yahoo.com

*** دانشیار گروه باستان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، واحد میانه، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

Email: Sodaei@jauvaramin.ac.ir

**** استادیار گروه باستان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد میانه، دانشگاه آزاد اسلامی، میانه، ایران

Email: h-alizadeh313@yahoo.com

**** استادیار گروه باستان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران

Email: Derakhshi.hassan@gmail.com

مقدمه

نگاره‌های گیاهی بودند. در ادامه تحقیقات به موزه‌های بانک سپه و تماشاگر پول نیز مراجعه شد که دو نمونه از مسکوکات ارشک اول و دوم متعلق به موزه تماشاگر پول و مسکوکات برنزی دارای نگاره‌های گیاهی متعلق به موزه بانک سپه می‌باشند، به علت محدودیت موزه‌ها در عکسبرداری و نیز استفاده‌ی پژوهشگران از عکس‌های موجود موزه‌ها، هشتاد سکه برای مطالعه و بررسی انتخاب شدند که بین این هشتاد سکه شصت و پنج عدد آن مسکوکات نقره‌ای چهاردرهمی و یک درهمی است و پانزده سکه دیگر از جنس برنز است. سپس با کمک نرم‌افزارهای فتوشاپ و کورل طرح‌های خطی مسکوکات زده شد. در بخش پژوهش کتابخانه‌ای و شناسایی شاهان از کاتالوگ سکه‌های اشکانی سلوود استفاده گردید. بدین ترتیب در ابتدا نگاره‌های گیاهی بکار رفته در سکه‌های اشکانی شناسایی شدند و سپس با تکیه بر رویکرد نمادشناسی، اطلاعات موجود گردآوری و مورد مطالعه و بررسی قرار گرفتند تا تفسیر جامعی از نمادهای گیاهی بکار رفته در سکه‌های اشکانی و نیز کارکرد و جایگاه آن‌ها در اساطیر، باورها و آیین‌های این دوره ارائه گردد. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها به صورت کیفی است.

پیشینه تحقیق

اهمیت مطالعات سکه‌شناسی به عنوان منابع دست اول برای بازشناسی جنبه‌های گوناگون دوره تاریک اشکانی سبب شده است که پژوهشگران متعددی به بررسی این مسکوکات پرداختند. این بررسی‌ها بیشتر شامل طبقه‌بندی مسکوکات و بازنگری تاریخ سیاسی این دوره است. غلامرضا فرهاد آثار در مجله پارسیکا با عنوان «گاهنگاری سکه‌های پارت نخست اول» به معرفی و شناسایی شاهان این دوره پرداخته است (۲۰۰۴)، محمدرضا نجاریان و سروناز انصاری در نشریه مطالعات ایرانی با عنوان «سکه‌های اشکانی از پادشاهی ارشک اول تا مهرداد دوم» به بررسی و معرفی شاهان این دوره پرداخته‌اند (شماره ۲۲، ۱۳۹۱). حسن درخشی و زهرا شهبازی در نشریه تاریخ پژوهی «نگاهی به سکه‌های اشکانی» به بررسی اوضاع اقتصادی و سیاسی، فرهنگ و تمدن اشکانی با مطالعه اجمالی سکه‌های اشکانی با روش توصیفی و تحلیلی پرداخته‌اند (شماره ۶۲، ۱۳۹۴). سودایی در رساله دکتری به راهنمایی شادروان فرهنگ خادمی ندوشن در دانشگاه تربیت مدرس با عنوان «بررسی اوضاع اقتصادی و سیاسی پارت‌ها بر اساس مسکوکات ۲۴۷-۵۰ قبل از میلاد» با استفاده از روش‌های آزمایشگاهی و آنالیز مسکوکات این دوره، منابع نقره را شناسایی کرده است (۱۳۸۹)، هاله شهری‌باف در پایان‌نامه کاشناسی ارشد با راهنمایی شادان کیوانی و مژگان نیکبخت در دانشگاه هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز با عنوان

سکه‌شناسی یک منبع کمکی در خصوص بازشناسی مسائل سیاسی، اقتصادی و تبیین دوره‌های تاریخی است که منابع مکتوب درباره آن‌ها اطلاعات محدودی دارند. در واقع طرح روی سکه‌ها (متن و تصاویر) در برخی موارد تنها منبعی است که اطلاعات قابل توجهی درباره ساختار سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و مذهبی یک دوره تاریخی به پژوهشگران می‌دهد و منبعی مهم در مطالعات تاریخی و تاریخ هنر به شمار می‌آید. این در حالی است که دیگر منابع به ویژه منابع مکتوب از اطلاعات موجود بر روی این سکه‌ها بی‌بهره‌اند، به‌رغم اهمیت سکه‌ها به عنوان منابع دست اول، دانش سکه‌شناسی از دوره اشکانیان نسبت به دیگر دوره‌های تاریخ ایران بسیار ناقص است و بیشتر مطالعات انجام شده بر روی مسکوکات این دوره در خصوص شناسایی شاهان و تاریخ سیاسی بوده و کمتر به موضوع مذهب پرداخته شده است. در فرهنگ ایران باستان از دیرباز، گیاهان، درختان و رستنی‌ها مورد احترام بودند و با توجه به نقوش بسیاری که بر روی مهرها، گچبری‌ها، سفال و غیره بدست آمده، می‌توان دریافت که شماری از آن‌ها جایگاه مقدس و اسطوره‌ای داشته‌اند که بازتاب آن در هنر ادوار مختلف بر همین اساس بوده است. هدف از این تحقیق شناسایی نمادهای گیاهی دوره اشکانی با تأکید بر نقوش نقر شده بر روی مسکوکات است. مساله اصلی در این پژوهش کمبود منابع بوده و تاکنون به صورت مستقل پژوهشی به آن نپرداخته است. **سوالهای مطرح شده در این پژوهش عبارت است از:** ۱. مهم‌ترین نگاره‌های گیاهی بکار رفته در مسکوکات اشکانی کدام‌اند؟ ۲. آیا می‌توان از نمادهای گیاهی بکار رفته به باورها و اندیشه‌های مذهبی این دوره پی برد؟ با توجه به این‌که در خصوص مذهب دوره اشکانی منابع محدود و بسیار اندک است، از این رو **اهمیت و ضرورت** این پژوهش برای نشان دادن پیوند نمادهای گیاهی با ادیان زرتشتی، آیین مهر و پرستش آنهاست در دوره اشکانی حائز اهمیت است و سعی شده تا با معرفی نمادهای گیاهی نقر شده بر روی مسکوکات در راستای اهداف و سوالات پژوهش به بررسی باورهای مذهبی در این دوره پرداخته شود.

روش تحقیق

این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. شیوه جمع‌آوری اطلاعات بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی میدانی در سه موزه رضا عباسی، موزه بانک سپه و موزه تماشاگر پول است. جامعه آماری در این پژوهش شامل بررسی دویست و پنجاه سکه اشکانی موجود در مخزن موزه رضا عباسی می‌باشد. این مسکوکات از اشخاص و مجموعه‌داران در سال‌های قبل از انقلاب ۱۳۵۷ خریداری شده‌اند که در بین آن‌ها صد و سی سکه دارای

تصویر ۱. یک‌درهمی مهرداد اول با نقش زیتون. مأخذ: موزه رضا عباسی، نگارندگان

تصویر ۲. چهاردرهمی فرهاد دوم ایزدبانوی نیکه تاج زیتون را بر سر شاه می‌گذارد. مأخذ: همان.

کتاب سکه‌های اشکانی بازنگری تاریخ و سکه‌شناسی نشر پازینه به بازنگری تاریخ این دوره بر اساس مسکوکات پرداخته است (غلامی، ۱۳۹۲). تاکنون پژوهشی در مورد بررسی نگاره‌های گیاهی اشکانیان براساس نگاره‌های گیاهی مسکوکات انجام نشده است.

بحث

دانش سکه‌شناسی به عنوان یکی از علوم میان رشته‌ای نقش مهمی در بازشناسی تاریخ و فرهنگ ملت‌ها دارد. داده‌هایی که از نقوش روی و پشت مسکوکات به همراه کتیبه‌های نقر شده بدست می‌آید، گواه روشن و ارزشمندی در شناسایی فرهنگ و تمدن هر سرزمینی به شمار می‌رود. مضامین و نمادهای نقش شده بر روی و پشت سکه‌ها نشان‌دهنده جهان‌بینی و باورهای دینی و مذهبی جامعه‌ای است که در آن سکه رواج داشته است. طی

«سیر تحول نقوش سکه‌های ایران از دوره‌ی هخامنشی تا قاجار» ابتدا به تاریخ تکامل و پیدایش سکه و سپس به بررسی نقوش روی سکه‌های ایران قبل تا بعد از اسلام پرداخته است (۱۳۹۲). اشکان گرشناسی نیز در پایان‌نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی سیروس نصرالله‌زاده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی با عنوان «پژوهشی در سیر تحول کتیبه‌های سکه‌های اشکانی» به نام و عناوین پادشاهان و نیز سیر تغییر و تحولات در طول دوره اشکانی پرداخته است (۱۳۹۴). سلوود در کتاب معرفی سکه‌های پارسی انتشارات لندن به شناسایی حاکمان و شاهان این دوره بر اساس گونه‌های مسکوکات اشکانی پرداخته است (Sellwood, 1980). فرد بی‌شو نیز در کتاب تاریخ و سکه اشکانیان انتشارات انجمن سکه‌شناسی انگلیس به مطالعات تاریخی و معرفی گونه‌های مسکوکات پرداخته است (B. Shore, 1993). کیانوش غلامی در

تصویر ۳. سکه سلوکی آنتیوخوس نهم با نقش زیتون. مأخذ: موزه بانک سپه، همان.

نقوش گیاهان اساطیری و مقدس در هنر اشکانی با تأکید بر نقوش مسکوکات / ۱۷۹-۱۹۵

تصویر ۴. سکه و طرح فیلیپ اول، نیکه تاج زیتون را بر سر شاه می‌گذارد. مأخذ: موزه بانک سپه، همان.

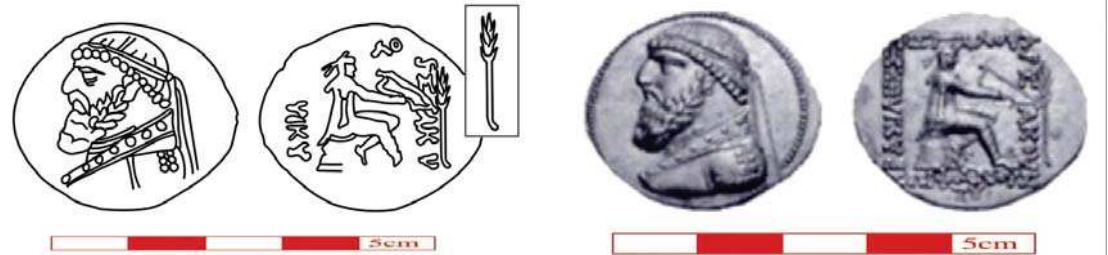
جدول ۱. نقش زیتون بر روی مسکوکات اشکانی. مأخذ: همان، ۱۳۹۸

نمونه کاتالوگ سلوود، ضرابخانه	نوع سکه	نقش و طرح	شاه
۵،۱ ۷،۱ تسا	یکدرهمی		ارشک اول منبع: موزه تماشگاه پول
۱۳،۵ - ۱۱،۱ نسا، سلوکیه	یکدرهمی، چهاردرهمی		مهرداد اول منبع: موزه رضاعیسی ۱۳۹۷
۱۷،۱ سلوکیه، ضرابخانه نامشخص	چهاردرهمی -		فرهاد دوم منبع: موزه رضاعیسی ۱۳۹۶
Assar، ۲۰۰۵:۱۸ شوش	چهاردرهمی		باکاسیس (Assar, 2005)
۲۱،۲ سلوکیه	چهاردرهمی		اردوان ۱ منبع: کاتالوگ سلوود، ۱۹۸۰

تصویر ۵. سکه چهاردرهمی فرهاد دوم، شاخه نخل در دست ایزدبانوی نیکه، مأخذ: موزه رضا عباسی، همان.

تصویر ۶. سکه چهاردرهمی فرهاد چهارم، ایزدبانوی توخه در حال اهدا شاخه نخل به شاه، مأخذ: موزه رضا عباسی، همان.

تصویر ۷. سکه یکدرهمی مهرداد دوم، نقش نخل در پشت تصویر شاه، مأخذ: موزه بانک سپه، همان.

دوره‌های تاریخی، ضرابخانه‌ها زیر نظر قدرت مرکزی اداره می‌شدند و درباریان وظیفه ضرب سکه را بر عهده داشتند (Levick, 1982: 104) و بدین ترتیب رویدادهای سیاسی بر ضرب سکه‌ها تأثیر داشته است (Kraft, 1972: 94)، با بررسی نشانه‌های نمادین بر روی مسکوکات می‌توان بیان کرد قطعاً تصاویری که شاهان بر روی و پشت مسکوکات به نمایش می‌گذاشتند بر اساس انتخاب آگاهانه آنان بوده است (Jaeggi, 2008: 13-14, Gans, 2006: 119-120). در این بخش با مراجعه به متون تاریخی-مذهبی و نقوش مسکوکات معانی و مفاهیم نمادین نگاره‌های گیاهی مورد بررسی قرار می‌گیرند.

بر اساس مطالعات تاریخی، مسکوکات اشکانی را می‌توانیم به سه دوره تقسیم کنیم که عبارتند از پارت نخست^۱ (۲۴۷-۵۰ ق.م)، پارت میانه^۲ (۵۰ ق.م - ۱۰۵ م) و پارت متأخر^۳ (۱۰۵-۲۲۴ م) (بیوار، ۱۳۸۰). پارت نخست به علت ناقص بودن اطلاعات موجود در منابع، گزارشات متناقض و عدم تاریخ دقیق سلطنتی، مملو از مشکلات سیاسی و تاریخی نگاری است، بنابراین بر اساس مطالعات تاریخی، گستره حکومتی و تنوع مسکوکات این دوره را به سه زیر دوره تقسیم می‌نمائیم که عبارتند از ۱- ابتدای سلطنت ارشک اول تا سلطنت مهرداد اول (۲۴۷-۱۶۴ ق.م)، ۲- ابتدای سلطنت مهرداد اول تا پایان سلطنت اردوان اول (۱۶۴-۱۲۲ ق.م)، ۳- سلطنت مهرداد دوم تا ارد دوم (۱۲۱-۵۰ ق.م) (سودایی، ۱۳۸۹: ۵۳-۵۴). در هر کدام از این دوره‌ها سرپوش شاهان تغییر کرده و برخی از نگاره‌ها در روی و پشت سکه‌ها اضافه می‌شوند از جمله می‌توان به اضافه شدن نقوش گیاهی اشاره کرد. در ادامه پژوهش، نگاره‌ها بر اساس تقسیم‌بندی فوق مورد بررسی قرار می‌گیرند.

چهاردرهمی و یکدرهمی نقش زیتون مشاهده می‌شود. نقش زیتون بر روی مسکوکات از زمان ارشک اول شروع شده و تا انتها دوره رواج داشته است (تصویر ۱)، در ابتدا دانه‌های زیتون به صورت پیوسته گرداگرد تصویر شاه را فرا گرفته ولی در اواخر دوره بیشتر شبیه نقطه‌چین است. در دوره پارت نخست اول (۲۴۷-۱۶۴ ق.م) که دوره تثبیت و گسترش حکومت اشکانی‌ها بشمار می‌آید، طرح و ساختمان مسکوکات ضرب شده در این دوره کم و بیش از مسکوکات هلنی پیروی می‌کند. روی سکه تصویر شاه اشکانی بدون ریش و سبیل مشاهده می‌شود که دور تا دور تصویر او را زیتون فرا گرفته است و در پشت سکه تصویر کماندار پوشیده مشاهده می‌شود که بر روی آمفالوس یونانی نشسته است (جدول ۱) که می‌تواند حاکی از نماد مذهبی باشد که نشان می‌دهد شاهان پارتی با کمک نیروی فرازمینی توانسته‌اند بر یونانی‌ها تسلط یابند (برومند، ۱۳۹۳).

در پارت نخست دو (۱۶۴-۱۲۲ ق.م) که دوره گسترش حکومت اشکانیان است پشت مسکوکات چهاردرهمی فرهاد دوم، باگاسیس، اردان اول، مهرداد اول و اکثر شاهان اشکانی تا پایان دوره تصویر نیکه که تاج زیتون را بر سر شاه می‌گذارد مشاهده می‌شود (تصویر ۲) (Sellwood, 1980).

زیتون نماد ایزد بانوی آتنا یکی از دوازده ایزد بزرگ اولمپ است که طبق اساطیر یونانی نماد صلح و ثروت می‌باشد (اسمیت، ۱۳۸۳: ۷). درخت زیتون سکونت‌گاه و علامت مشخصه ماه است (کوپر، ۱۳۸۰: ۱۸۷) و معمولا ویژگی‌های یک فرمانروای صلح‌جو با شاخه‌ی زیتون نشان داده می‌شود (Roberts, 1998: 703). نماد زیتون در مسکوکات دوره سلوکی نیز مشاهده شده (تصویر ۳-۴) و اشکانیان این نماد را از سلوکی‌ها گرفته‌اند. می‌توان این تصاویر را بدین گونه تفسیر کرد که اشکانی‌ها برای

دوره‌های تاریخی، ضرابخانه‌ها زیر نظر قدرت مرکزی اداره می‌شدند و درباریان وظیفه ضرب سکه را بر عهده داشتند (Levick, 1982: 104) و بدین ترتیب رویدادهای سیاسی بر ضرب سکه‌ها تأثیر داشته است (Kraft, 1972: 94)، با بررسی نشانه‌های نمادین بر روی مسکوکات می‌توان بیان کرد قطعاً تصاویری که شاهان بر روی و پشت مسکوکات به نمایش می‌گذاشتند بر اساس انتخاب آگاهانه آنان بوده است (Jaeggi, 2008: 13-14, Gans, 2006: 119-120). در این بخش با مراجعه به متون تاریخی-مذهبی و نقوش مسکوکات معانی و مفاهیم نمادین نگاره‌های گیاهی مورد بررسی قرار می‌گیرند.

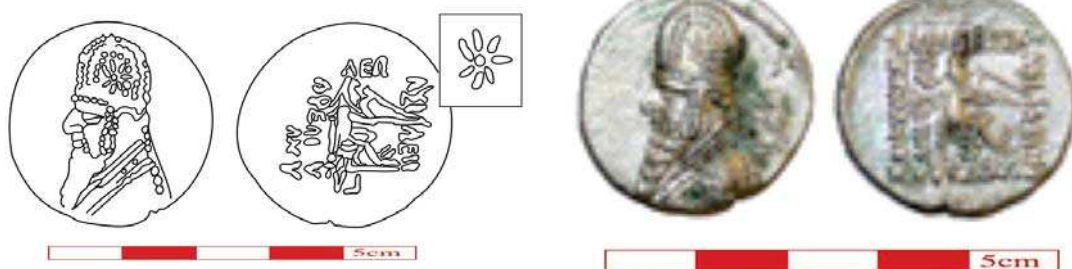
بر اساس مطالعات تاریخی، مسکوکات اشکانی را می‌توانیم به سه دوره تقسیم کنیم که عبارتند از پارت نخست^۱ (۲۴۷-۵۰ ق.م)، پارت میانه^۲ (۵۰ ق.م - ۱۰۵ م) و پارت متأخر^۳ (۱۰۵-۲۲۴ م) (بیوار، ۱۳۸۰). پارت نخست به علت ناقص بودن اطلاعات موجود در منابع، گزارشات متناقض و عدم تاریخ دقیق سلطنتی، مملو از مشکلات سیاسی و تاریخی نگاری است، بنابراین بر اساس مطالعات تاریخی، گستره حکومتی و تنوع مسکوکات این دوره را به سه زیر دوره تقسیم می‌نمائیم که عبارتند از ۱- ابتدای سلطنت ارشک اول تا سلطنت مهرداد اول (۲۴۷-۱۶۴ ق.م)، ۲- ابتدای سلطنت مهرداد اول تا پایان سلطنت اردوان اول (۱۶۴-۱۲۲ ق.م)، ۳- سلطنت مهرداد دوم تا ارد دوم (۱۲۱-۵۰ ق.م) (سودایی، ۱۳۸۹: ۵۳-۵۴). در هر کدام از این دوره‌ها سرپوش شاهان تغییر کرده و برخی از نگاره‌ها در روی و پشت سکه‌ها اضافه می‌شوند از جمله می‌توان به اضافه شدن نقوش گیاهی اشاره کرد. در ادامه پژوهش، نگاره‌ها بر اساس تقسیم‌بندی فوق مورد بررسی قرار می‌گیرند.

زیتون

با بررسی مسکوکات اشکانیان دریافتیم که روی سکه‌های

شکل ۸. سکه یکدرهمی ارد اول، با نقش نخل در پشت سکه. مأخذ: موزه رضا عباسی، همان.

تصویر ۹. سکه یکدرهمی مهرداد دوم، تیارا با گل رزت ۸ پر. مأخذ: موزه رضا عباسی، همان.

تصویر ۱۰. سکه یکدرهمی ارد اول با سرپوش تیارا و نقش رزت در مرکز تیارا. مأخذ: موزه رضا عباسی، همان.

بر روی مسکوکات استفاده شده است. شکل این گیاه در موتیف‌های مذهبی جنبه‌ی تقدس دارد و به عنوان شگون، برکت و باروری استفاده شده است (انصاری، ۱۳۶۶: ۳۲۸-۹). نخل به سبب باروری و ثمردهی نماد مالکیت، رمز سرمایه‌داری و آیین شاهنشاهی است (برومند، ۱۳۸۱: ۱۸۳). نخل در پشت برخی از چهاردرهمی‌های اشکانی به دو گونه مشاهده می‌شود:

گونه اول ایزدبانو نیکه، که ایزد بانوی پیروزی است نخل را به شاه اعطا می‌کند (تصویر ۵).

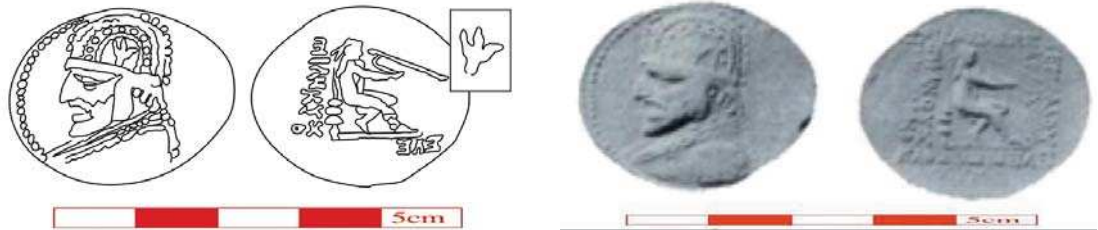
گونه دوم توخه ایزدبانوی محافظ شهر، شاخه نخل را که نماد برکت محسوب می‌شود پیشکش شاه می‌کند (تصویر ۶).

این تصاویر برای اولین بار در چهاردرهمی‌های مهرداد اول مشاهده شده که ضرب سلوکیه‌اند و در پشت چهاردرهمی‌های فرهاد دوم (۱۲۸-۱۲۸ پ.م.) تا زمان بلاش یکم (۵۱-۷۷ م.) بی‌وقفه ضرب شده‌اند. با بررسی یکدرهمی‌های اشکانی، شاخه نخل در پشت سکه‌های

مشروعیت بخشیدن حکومت خود بین یونانی‌تبارهای متصرفات‌شان از نمادهای مذهبی یونانی استفاده کرده‌اند.

نخل

اشکانیان از زمان مهرداد اول (۱۶۴-۱۳۲ ق.م.) به گسترش قلمرو خود پرداختند و وارث ضرابخانه‌های سلوکیه شدند، در این دوره طرح و ساختمان مسکوکات پارتی کمابیش از مسکوکات هلنی پیروی می‌کند، ولی با توجه به جزئیات می‌توان به تفاوت‌هایی بین آن‌ها پی برد که نشان‌دهنده ظهور ملی‌گرایی در این دوره است (سودایی، ۱۳۹۱: ۴۰-۵۳). از جمله این تغییرات می‌توان به استفاده از شاخه نخل در پشت برخی یکدرهمی‌ها و چهاردرهمی‌ها اشاره کرد. نخل در باورهای ایرانی پذیرفته شده است و در زمان هخامنشیان نیز از این نگاره در آثار هنری استفاده می‌کردند. استفاده از نخل را می‌توان نمادی از باورهای دینی و اسطوره‌ای ایرانیان دانست که با پیروزی‌های که از زمان مهرداد اول بدست آمده به صورت انتخاب آگاهانه

تصویر ۱۱. سکه یکدرهمی ارد اول، نقش زنبق در مرکز تیارا. مأخذ: موزه رضا عباسی، همان.

تصویر ۱۲. سکه یکدرهمی سیناتروک، نقش زنبق در مرکز تیارا. مأخذ: موزه رضا عباسی، همان.

تصویر ۱۳. سکه یکدرهمی ارد دوم با نقش ماه و ستاره در پشت تصویر شاه و نقش رزت در جلوی صورت شاه. مأخذ: موزه رضا عباسی، همان.

که تا رود فرات را در بر می‌گیرد و این تغییرات می‌تواند نشان‌دهنده تشکیل امپراطوری اشکانیان و بدست آوردن قدرت کاملاً مستقل از حکومت سلوکی‌ها باشد. نقش رزت در تیارا ارد اول (۸۰-۷۵ ق.م)، فرهاد سوم (۸۷-۸۰ ق.م)، مهرداد سوم (۸۷-۵۰ ق.م)، ارد دوم (۵۵-۳۸ ق.م)، فرهاد چهارم (۲۸-۲ ق.م)، ونون دوم (۵۱ م) و پارتاماسپ (۱۱۶ م) مشاهده شده است. گل نیلوفر مظهر هم‌ای روشنگری‌ها، آفرینش، تجدید حیات و جاودانگی است (بهمنی، ۱۳۸۹: ۶۶-۶۸). این گل بیانگر نمادهای مختلفی چون کامیابی، قدرت، حاصل‌خیزی زمین، صلح جهانی، عشق، ریاضت و عبادت است. همچنین با آیین مهر نیز پیوستگی دارد (مبینی و شافعی، ۱۳۹۴: ۴۹). نقش گیاهی نیلوفر نماد و تجلی علائم مقدس مذهبی است. گل‌های چند پر روزت از دیگر نقوش گیاهی رایج در آثار دوره هخامنشیان بشمار می‌آید. کمیت گلبرگ‌های این گل می‌تواند بار کیفی نیز داشته باشد. این گل به صورت‌های مختلف و متنوع با برگ‌های نوک تیز یا قلبی شکل، یا برگ‌های کنگره‌ای دیده شده است که بازتاب نماد سنتی خورشید و بازگو کننده نیروی زندگی‌بخش است (نامجو و فروزانی، ۱۳۹۲: ۲۸-۲۷). این گل‌ها را گل

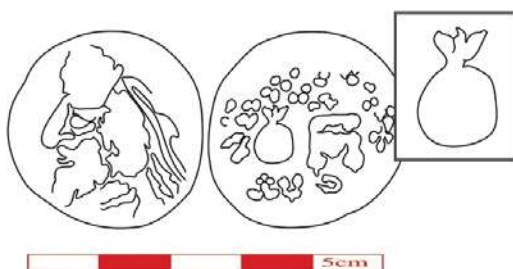
یکدرهمی مهرداد دوم، ارد اول و فرهاد دوم و تا آخر دوره مشاهده می‌شود (تصویر ۷-۸)، (Selwood, 1980).

گل نیلوفر یا رزت

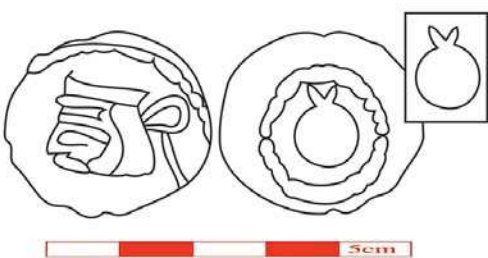
با به حکومت رسیدن مهرداد دوم (۱۲۱-۹۱ ق.م) حکومت اشکانیان به امپراطوری تبدیل می‌شود. از نظر تاریخ سیاسی در این دوره آنتیوخوس هفتم بر علیه اشکانیان لشکرکشی می‌کند اما سرانجام با کشته شدن او (۱۲۹-۱۳۰ ق.م) در نزدیکی نهاوند فرمانروایی سلوکیان در ایران پایان می‌پذیرد (بیکرمان، ۱۳۸۰: ۱۸۰-۱۸۱). با بررسی تصاویر مسکوکات مهرداد دوم، در سکه‌های دوران کهن‌سالی او شاهد اضافه شدن لقب "شاه شاهان" در پشت مسکوکات هستیم (سلوود، ۱۳۸۰)؛ و کماندار پارتی با تیر و کمان بر روی صندلی و یا اورنگ شاهی نشسته است. در روی سکه نیز سرپوش شاه تغییر می‌کند و تیارا بر سر می‌گذارد و در مرکز تیارا نقش رزت هشت پر مشاهده می‌شود که نمادی از خورشید و آیین مهرپرستی است (شکل ۹-۱۰). این تغییرات هم‌زمان است با گسترش مرزهای غربی ایران

تصویر ۱۴. سکه چهاردرهمی ارد دوم با نقش نخل در پشت سکه. مأخذ: موزه رضا عباسی، همان.

تصویر ۱۵. سکه برنزی ارد سوم با نقش انار. مأخذ: موزه بانک سپه، همان.

تصویر ۱۶. سکه برنزی گودرز دوم با نقش انار. مأخذ: موزه بانک سپه، همان.

با دایره مادینه ترکیب شده است. به دلیل شباهتی که به سرنیزه دارد مظهر نیروی مذکر و نظامی است. در فرهنگ اساطیری ایران از دوران های پیش از تاریخ، گیاهان سه شاخه یا سه گل نماد رمزی مواضع سه گانه خورشید در آسمان بوده است که پس از طلوع بامدادی از خاوران، به هنگام ظهر در میانه‌ی آسمان به اوج نیم‌روزی می‌رسد و سپس در باختر غروب می‌کند (پرهام، ۱۳۷۸: ۴۵). گل زنبق به احتمال زیاد میراث کیش مهر است که برای طلوع و غروب و اوج نیم‌روزی خورشید اهمیت روزی خاص قائل بوده است (همان: ۴۶). زنبق نماد قدرت و سلطنت است.

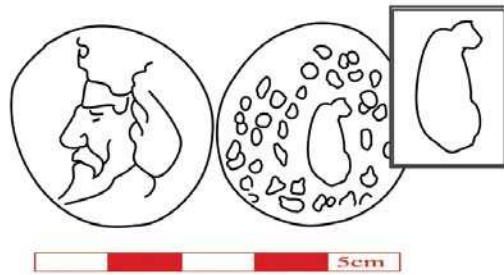
انار

در دوره میانی حکومت اشکانیان (۵۰ ق.م - ۱۰۵ م) بر روی مسکوکات یکدرهمی نمادهای مذهبی به صورت ماه، ستاره، گل رزت و پرنده‌ای که حلقه سلطنت بر منقار دارد مشاهده می‌شود و بر پشت مسکوکات چهاردرهمی نقش نخل و تاج گل زیتون مشاهده می‌شود (شکل ۱۳-۱۴) و

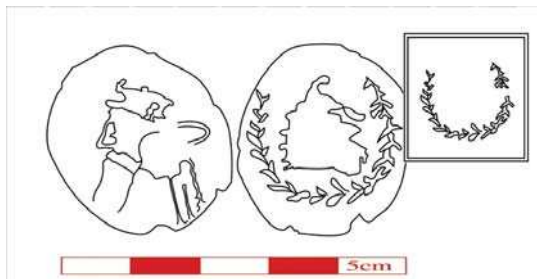
خورشید هم می‌نامند و می‌تواند نمادی از خورشید و مهر باشد (توکلی، ۱۳۸۷: ۹۶). با بررسی مسکوکات یکدرهمی، نقش گل رزت از زمان مهرداد دوم بر روی تیارا شاه مشاهده می‌شود که تا زمان ارد دوم ادامه دارد. لازم به ذکر است نقش گل رزت در تیارا مهرداد دوم هشت پر است و در تیارا ارد اول، فرهاد سوم، مهرداد سوم، ارد دوم، فرهاد چهارم، ونون دوم و پارتاماسپ شش پر می‌باشد.

زنبق

در این دوره همراه با نقش رزت، گل زنبق نیز در تیارای برخی از شاهان دیده می‌شود. گل زنبق یا گیاه سه شاخه دارای مفاهیمی نمادین در ارتباط با ایزد مهر است که نشان‌دهنده این است مهرپرستی در این دوران پررنگ بوده است. تیارا ارد اول (۸۰-۷۵ ق.م) و سیناتروک (۹۲-۶۹ ق.م) با نقش زنبق مزین شده‌اند (شکل ۱۱-۱۲). زنبق، گل نور و زندگی است. شاه‌بانوی آسمان و عظمت سه سویه‌ی خدا و تثلیث و نماد سلطنت است که به عنوان تثلیث نرینه

تصویر ۱۷. سکه برنزی فرهاد چهارم با نقش بلوط. مأخذ: موزه بانک سپه، همان.

تصویر ۱۸. سکه برنزی اردوان سوم با نقش گندم و سر اسب در پشت سکه. مأخذ: موزه بانک سپه، همان.

تصویر ۱۹. سکه برنزی فرهاد چهارم با نقش گندم و سر گاو. مأخذ: موزه بانک سپه، همان.

برکت است (احمدی، ۱۳۹۱). به طور کلی می توان انار را نماد پاکدامنی، تقدس، برکت و حاصل خیزی دانست. نقش آن بر روی دو سکه برنزی از ارد سوم (۴-۷ م) و گوردز دوم (۴۵-۵۱ م) مشاهده می شود (تصویر ۱۵-۱۶).

بلوط

درخت بلوط درختی تنومند و دیرزی و نماد قدرت، پیروزی و عهد و پیمان است (وارنر، ۱۳۸۶: ۵۸۰-۵۷۹). نقش بلوط بر پشت سکه برنزی فرهاد چهارم مشاهده شده است که احتمالاً با باورهای زرتشتی مرتبط است (شکل ۱۷).

گندم

گندم نماد زندگی و حیات است (شوالیه و گریبان، ۱۳۷۹: ۷۵۸-۷۵۵). در مسکوکات برنزی اردوان سوم، فرهاد چهارم نقش گندم مشاهده می شود. در پشت سکه اردوان سوم نقش "سر گاو در کنار خوشه‌ی گندم" قریب به یقین صحنه‌ای مربوط به آیین مهرپرستی را نشان می دهد، در صحنه گاوکشی ایزد مهر، از محل زخم گاو سه خوشه‌ی

نمادهای گیاهی مانند انگور، انار و گندم بر سکه‌های برنزی پدیدار می شوند که نماینده‌ی ایزدبانو آناهیتا است.

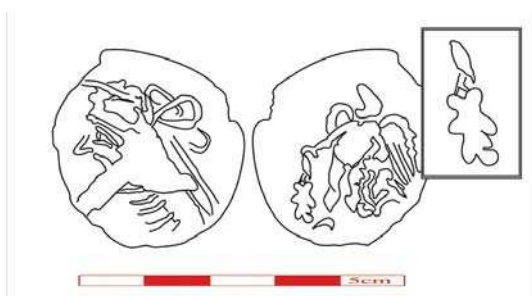
انار از نمادهای ریشه دوانده در آیین زرتشتی به شمار می آید که همراه با بلوط زینت بخش شماری از سکه‌های برنزی دوره اشکانی هستند، که می تواند نشان دهنده رواج مهرپرستی باشد. بنابراین می توان این گونه بیان کرد که در سده‌ی میانی دوره‌ی اشکانی (۵۰ ق.م ۵۱ م)، پرستش ایزدبانو آناهیتا و دین زرتشتی جان می گیرد و به موازات مهرپرستی به حیات خود ادامه می دهد. انار در دین مزدیسنا از درختان مینوی و از عناصر مقدس و خجسته به شمار می رود و زرتشتیان شاخه و میوه آن را در مناسک و آیین‌های دینی خود بکار می برند. برسمی که زرتشتیان در آیین‌های عبادی به دست می گیرند پنابر متون متأخر زرتشتی از ترکه درختان انار است که معمولاً در آتشکده‌ها می کاشتند. درخت انار و برسم فراهم آمده از ترکه‌های انار را مؤنث می دانستند و در آن رمز و نشانه جاودانگی و باروری نهفته است (اوشیدری، ۱۳۷۱: ۱۲۸). نقش انار نماد گیاهی آناهیتا است (چهری، ۱۳۸۶) و دانه‌های متعدد که در پوست سفتی نگهداری می شوند نماد پرباری و

تصویر ۲۱. سکه برنزی مهرداد دوم با نقش انگور. مأخذ: موزه بانک سپه، همان.

تصویر ۲۰. سکه برنزی فرهاد چهارم با نقش گندم و اسب. مأخذ: موزه بانک سپه، همان.

تصویر ۲۲. سکه برنزی ارد سوم با نقش انگور. مأخذ: موزه بانک سپه، همان.

دوره پایانی اشکانی می‌تواند نشان از رواج دین زرتشتی باشد و انتخاب آگاهانه نماد مذهبی رایج در بین شاهان اشکانی این دوره در کنار ایزدان یونانی است (شکل ۲۵).

تحلیل داده‌ها

در تاریخ ادیان، اساطیر و نماد از تداوم خاصی برخوردارند و بر مبنای ساختارهای مشابه پیش می‌روند. زبان نمادها به عنوان یک زبان جهانی و قابل فهم برای تمام افراد بشر، میل به ایجاد وحدت و حذف کثرت دارد و با عملکردی تربیتی میان دنیای درون و دنیای بیرون انسان ارتباط برقرار می‌کند (زمردی، ۱۳۸۷: ۱۵). نمادگرایی هنری است برای بیان واقعیت یا حالات نامشهود و ناشناخته‌ای که به کمک آن می‌توان به رمز و راز هستی پی برد. گروتز درباره نماد می‌نویسد: نماد علامتی است سمانتیکی با قابلیت تحلیل معنایی؛ یعنی علامتی قابل درک معنوی که محتوایی فراتر از تأثیرات آنی دارد و وسیله‌ای برای عینیت بخشیدن صوری به یک محتوی ذهنی است (گروتز، ۱۳۸۶: ۵۱۰) و اسطوره مانند یک زبان نمادین مهم‌ترین رسالتش انتقال معنا در یک فرایند ارتباطی است. ویژگی دیگر و مهم اساطیر وجه قدسی بودن آن‌هاست (کاسیرن، ۱۳۷۷). مالینوفسکی بیان می‌کند روایت‌های اساطیری به سبب معنادار بودن و وجه قدسی بودن، توانایی انتقال معنایی که حامل آن هستند را بر افراد داشته و می‌توانند آن‌ها را به کنش وا دارند. او همچنین بر قدرت اجتماعی اسطوره تأکید دارد (مالینوفسکی و برونیسلاو، ۱۳۸۱: ۱۵۱). الیاده، اسطوره‌ها را جوهر و خمیرمایه دین می‌داند و توجه خود را به جلوه‌های باستانی دینی معطوف می‌کند. او این جلوه‌ها را امری قدسی می‌داند و نماد را ابزاری ارتباطی

گندم تاک می‌روید (کومون، ۱۳۸۶: ۶۸). نقش گندم در کنار اسب بر سکه‌ی برنزی از فرهاد چهارم و نیز نقش یک سر اسب در میان قابی از خوشه‌ی گندم بر سکه‌ی برنزی از اردوان سوم (تصویر ۱۸-۱۹-۲۰) مشاهده می‌شود که آن را می‌توان به ایزدبانو آناهیتا نسبت داد (جعفری، ۱۳۸۲: ۵۵).

انگور، تاک و پیچک

در ایران باستان انگور در آیین مهرپرستی، مقدس و نماد برکت بوده است. در اساطیر و افسانه‌های کهن ایرانی، انگور حاصل خون گاوی است که خداوند آفرید و در حمله‌ی اهریمن کشته شد. در افسانه‌ها آمده است که در محل کشته شدن این گاو پنجاه و پنج گونه دانه و دوازده گونه گیاه دارویی روید و از خون او انگور پدید آمد (واشقانی فراهانی، ۱۳۸۹: ۲۴۳، وارنر، ۱۳۸۶: ۳۶۷). علاوه بر میوه‌ی انگور، تاک نیز دارای مفاهیم نمادین و مقدس بوده است. درخت تاک گاهی در مکان‌ها و آثار باقی‌مانده با درخت پیچک به یک معنی و مفهوم استفاده شده است. تاک، درخت انگور و یا پیچک با قوه‌ی حیات و الوهیت ارتباط دارد (وارنر، ۱۳۸۶: ۵۸۹). همچنین نماد باروری و فراوانی و دارای نیروی مقدس جاودانه نیز می‌باشد (ندیم، ۱۳۸۶). پشت سکه‌های برنزی مهرداد دوم، فرهاد چهارم و ارد سوم (تصویر ۲۱-۲۲-۲۳) تصویر انگور مشاهده می‌شود.

در دوره متاخر اشکانی (۱۰۵ م - ۲۲۴ م) نقوش گیاهی محدود به نخلی می‌شوند که یا به نشان پیروزی در دست نیکه است (تصویر ۱۶) و یا به نشان برکت‌بخشی در دست توخه (تصویر ۲۴). نقش نگاره‌ی گیاهی نخل در سکه‌های

تصویر ۲۴. سکه یکدرهمی ونون اول، در پشت سکه نیکه نخلی را در دست دارد. مأخذ: موزه رضا عباسی، همان

تصویر ۲۳. سکه برنزی فرهاد چهارم با نقش انگور. مأخذ: موزه بانک سپه، همان.

تصویر ۲۵. سکه چهاردرهمی اردوان دوم، توخه در حال اهدا شاخه نخل به شاه. مأخذ: موزه رضا عباسی، همان

(۱) فرهاد دوم (۲) مهرداد دوم (۳) اردوان دوم (۴) سنتروک
(۵) ارد اول (۶) فرهاد چهارم (۷) تیرداد (۸) ونون اول
(۹) وردانس اول (۱۰) خسرو اول (۱۱) بلاش چهارم

تصویر ۲۶. نمونه هایی از مسکوکات چهاردرهمی و یکدرهمی اشکانی با نقش نخل. مأخذ: موزه رضا عباسی

می‌آیند. عوامل بیرونی در ایجاد نمادهای آگاهانه و عوامل درونی در نمادهایی که ناآگاهانه مؤثر هستند. زمانی که انسان به درک حقایق فراسوی خرد دست می‌یابد برای بیان معرفت خویش ناگزیر است از نماد استفاده کند. همان‌طور که یونگ می‌گوید: از آنجا که چیزهای بی‌شماری فراسوی حد ادراک ما وجود دارد، پیوسته ناگزیر می‌شویم به یاری اصطلاحات نمادین برداشت‌هایی از آن‌ها ارائه بدهیم که نه می‌توانیم تعریف‌شان کنیم و نه به درستی آن‌ها را بفهمیم و درست به همین سبب است که ادیان از زبانی نمادین بهره می‌گیرند و خود را با نمایه‌ها تعریف می‌کنند و نمادها را آگاهانه ایجاد می‌کنند. نمادهایی که آگاهانه و خودانگیخته به وجود می‌آیند بیشتر در رقیابها و حالات (کشف و شهود) ایجاد می‌شوند و نمادهایی که ریشه در کهن‌ترین باورهای انسان‌ها دارند و نمایانگر تأثیرات کهن‌الگوها هستند، از ژرفای ناخودآگاه سر بر می‌کشند و بیانگر حالات روحی و چگونگی ارتباط خود آگاه با ناخودآگاه هستند (یونگ، ۱۳۸۲). در ادامه بر اساس مباحث دینی و اسطوره‌ها به تحلیل نگاره‌های گیاهی موجود در مسکوکات اشکانی می‌پردازیم.

در فرهنگ ایران باستان از دیرباز، گیاهان، درختان و رستنی‌ها مورد احترام بودند و جایگاه مقدس و اسطوره‌ای داشته‌اند. در بند چهارم بندش آمده است هر یک از امشاسپندان عهده‌دار یک آفریده مادی است و محافظت از گیاه بر عهده امرداد می‌باشد (بهار، ۱۳۸۰: ۶۵). در اوستا گیاه به عنوان نگهدارنده مردم تن‌پاک، حیوانات و جانوران و سرزمین معرفی شده است و به گیاهانی اشاره شده که به فرمان اهورامزدا عمل می‌کنند (دوستخواه، ۱۳۴۳: ۲۳۹-۳۱۳). در این بین به انگور، انار، درخت خرما و برسم بیشتر اهمیت داده شده زیرا ریشه در باورهای دینی و اسطوره‌ای داشتند (طبائیان، ۱۳۸۸: ۳۲۱، مبینی و شافعی، ۱۳۹۴: ۴۹). از دین اشکانیان اطلاع دقیقی در دست نیست و اطلاعات ما در این مورد ناقص است. با وجود این برخی محققان در این مورد اظهار نظرات متعددی نموده‌اند. عده‌ای چون اعتمادالسلطنه معتقد است اشکانیان زمانی که با سکاها همسایه بودند، آفتاب، ماه و ستارگان را می‌پرستیدند و چون با پارس‌ها در آمیختند اهورامزدا را ستایش نمودند و وقتی با سلوکی‌ها و یونانی‌ها ارتباط پیدا کردند ارباب انواع را پرستش می‌نمودند و بدین ترتیب دین اولیه اشکانی‌ها پرستش خدایان متعدد است (اعتمادالسلطنه، ۱۳۷۱: ۲۴۴). برخی دیگر اظهار داشته‌اند اشکانیان به مهر و ناهید نیز اعتقاد داشتند (کالج، ۱۳۸۸: ۱۱۹، میرسعیدی، ۱۳۸۷: ۱۱۴ بنونیست، ۱۳۷۷: ۳۸)، همچنین آیین مزدایی در این دوره رواج داشته است و اهورامزدا پرستش می‌شد (دیاکونف، ۱۳۸۳: ۷۵، ۶۳ و ۸۳). در سفال‌نیشته‌های بدست آمده از شهر نسا اسامی ایزدان آریایی (هرمزد، مهر، آناهید و خورشید) همراه با ایزدان یونانی مانند زئوس، هرا، آتنا مشاهده

۱) اردوان اول ۲) مهرداد دوم ۳) فرهاد سوم
۴) مهرداد سوم ۵) اردوان اول ۶) اردوان دوم
۷) فرهاد چهارم ۸) وین دوم ۹) پارتاماسپ

تصویر ۲۷. برخی از سکه‌های یک‌درهمی و برنزی با نقش رزت. مأخذ: موزه رضا عباسی

بین انسان با موجودات متعالی بر می‌شمرد و بهترین راه درک نمادپردازی دینی را پژوهش در ادیان و مذاهب با نگاه قوم‌شناسی می‌داند (الیاده، ۱۳۷۹: ۴۱۷-۴۱۸). او خصوصیات نمادهای دینی را این‌گونه بیان کرده است: ۱- نمادهای دینی کیفیتی از واقعیت یا ساختار جهان را آشکار می‌کنند. ۲- نمادها همواره دینی‌اند. ۳- نمادهای دینی دارای چندین معنی هستند (Eliadeh, ۱۹۵۹: ۹۸-۱۰۲). حال به سبب سیالیت معنا در اساطیر، بر حسب شرایط اجتماعی می‌توان از نظام‌های نمادین برای تفسیر نقوش استفاده نمود. یونگ (۱۳۵۲) در مورد نماد می‌نویسد: آنچه ما نماد می‌خوانیم، یک واژه، یک نام یا یک تصویر است که حتی وقتی در زندگی روزمره با آن آشنا می‌شویم، بار مفاهیمی را در برمی‌گیرد که بر معانی قراردادی و واضح آن اشاره می‌شود. نمادها به دو صورت آگاهانه و ناآگاهانه به وجود

جدول ۲. جامعه آماری نگاره‌های گیاهی شناسایی شده در مسکوکات اشکانی. مأخذ: نگارندگان

نگاره‌های گیاهی	چهاردرهمی	یکدرهمی	برنزی	تعداد
نقش زیتون دور تا دور مسکوکات	×	×		۸۰
حلقه (تاج) زیتون	×	-	-	۲۸
نخل	×	×	×	۲۲
رزت	×	×	×	۱۵
زنبق	×	×	×	۲
انگور	-	-	×	۷
گندم	-	-	×	۳
انار	-	-	×	۲
بلوط	-	-	×	۱

دارای نقش نخل (تصویر ۲۶)، پانزده سکه چهاردرهمی، یکدرهمی و برنزی دارای نقش رزت (تصویر ۲۷)، دو سکه چهاردرهمی و یکدرهمی نقش زنبق می‌باشند و در بین مسکوکات برنزی نقش انگور در هفت سکه، گندم در سه سکه، نقش انار در دو سکه و بلوط در یک سکه قابل مشاهده است (جدول ۲).

حال با در نظر گرفتن ویژگی‌هایی که الیاده برای نمادهای دینی در نظر گرفته است می‌توانیم بیان کنیم با توجه به مفاهیم نگاره‌های گیاهی موجود بر روی و پشت مسکوکات اشکانی آن‌ها جزو نمادهای آفرینشی محسوب می‌شوند و با توجه به این که این نگاره‌ها در آثار هنری دوره هخامنشیان نیز مشاهده می‌شوند می‌توان بیان کرد این نمادها همواره مذهبی بوده‌اند. نگاره نخل و رزت نمادی از دین زرتشت و بلوط و زنبق نمادی از مهرپرستی و انار و گندم نمادی از ایزدبانوی آناهیتا است و هر کدام از نگاره‌ها دارای چندین معنا می‌باشند (جدول ۳). در انتها می‌توان بیان کرد در دوره اشکانیان آیین زرتشتی در این دوره آمیخته با پرستش مهر و آناهیتا بوده است.

می‌شود که نشان‌دهنده رواج فرهنگ زرتشتی در بین ایشان است (قریشی، ۱۳۸۹: ۲۳۷). آنان از دیرباز به اصول تفکر دوگانگی مزدایی گرایش داشته‌اند و در نیمه اول و یا دوم ق.م. پیرو آیین مزدایی بوده‌اند (ورستندیگ، ۱۳۸۷: ۲۲). البته کالج معتقد است اشکانیان هرگز آیین زرتشتی را به طور کامل نپذیرفته‌اند و ساسانیان نیز آن‌ها را زرتشتی نمی‌دانستند اما گویا به مزداپرستی گرایش داشتند (کالج، ۱۳۸۸: ۱۱۸). سرفراز در این زمینه معتقد است در زمان پارت‌ها مغان در سراسر ایران آیین‌های پرستش را، چه کهنه و چه نو، از دین مزدیسنا گرفته تا اهورامزدا و آیین‌های کهن آریایی و زرتشتی که در حال رشد و تکوین بوده بر پا می‌داشتند (سرفراز، ۱۳۸۹: ۲۰۸). با بررسی هشتاد سکه از شاهان مختلف دوره اشکانی هشت نگاره گیاهی بر روی این مسکوکات مشاهده شده: نقش زیتون در دور تا دور مسکوکات چهاردرهمی و یکدرهمی از ابتدا تا آخر دوره مشاهده می‌شود و بر روی و پشت هر هشتاد سکه قابل مشاهده است. در بین این هشتاد نمونه، بیست و هشت سکه چهاردرهمی دارای نقش تاج زیتون، بیست و دو سکه چهاردرهمی، یکدرهمی و برنزی

جدول ۳. نمادهای گیاهی و مفاهیم آنان مأخذ: نگارندگان

تصویر	مفهوم نقوش	آناهیتا	مهرپرستی	زرتشتی	آرایه‌های گیاهی
	شگون، باروری، مالکیت و سلطنت (انصاری، ۱۳۶۶: ۳۲۸-۹).			×	نخل
	مظهر آفرینش، باروری، تجدید حیات، صلح و عشق		×	×	رزت
	مظهر قدرت و سلطنت (پرهام، ۱۳۷۸)		×		زنبق
	مظهر برکت، باروری، فراوانی، حیات و الوهیت (وارنر، ۱۳۸۶: ۵۸۹)	×	×		انگور
	مظهر جاودانگی، باروری، تقدس، پاکدامنی (اوشیدری، ۱۳۷۱)	×	×	×	انار
	مظهر قدرت و پیروزی (وارنر، ۱۳۸۶)			×	بلوط
	مظهر زندگی، حیات (شوالیه و گربران، ۱۳۷۹)	×	×		گندم

نتیجه

نقوش گیاهی سکه‌های اشکانی، دارای مفاهیم اساطیری خاص خود هستند. با بررسی‌های انجام شده بر روی هشتاد سکه‌ی اشکانی موجود در مخزن موزه رضا عباسی، موزه بانک سپه و تماشگاه پول، هشت نوع نگاره گیاهی شناسایی شدند که به ترتیب فراوانی شامل زیتون، نخل، رزت، زنبق، انگور، گندم، انار و بلوط می‌شود که در این میان نقش زیتون، نخل، رزت و زنبق بر روی مسکوکات چهاردرهمی، یکدرهمی و برنزی و نقوش انگور، گندم، انار و بلوط فقط در مسکوکات برنزی مشاهده می‌شود. نگاره‌های گیاهی منقور بر سکه‌های اشکانی هر کدام دارای مفاهیم نمادین خاصی هستند که در بستر مذهبی و آیینی خود معنا می‌شوند. نگاره گیاهی زیتون نمادی از پیروزی در باورهای یونانی است که وارد هنر دوره اشکانی شده است و نگاره‌های نخل، گل رزت، زنبق و بلوط نمادهایی از مهرپرستی و در ارتباط با ایزد مهر می‌باشند که در آثار هنری هخامنشیان نیز استفاده می‌شده است. نگاره گندم و انار از نمادهای آناهیتا، ایزد مورد پرستش و احترام دین زرتشتی هستند. حضور هر کدام از این نشانه‌های گیاهی بر سکه‌های اشکانی نمادی از مشروعیت حکومت و مورد حمایت بودن آن شاه از جانب ایزد مورد پرستش را نشان می‌دهد. در نهایت با توجه به منابع مکتوب و مسکوکات این دوره می‌توان این‌گونه بیان کرد، مسکوکات ضرب شده اشکانی در ابتدا بیشتر به سکه‌های سلوکی شباهت دارد ولی با به قدرت رسیدن و گسترش حکومت‌شان در منطقه نوعی روح خود باوری و برگشت به هویت ملی - ایرانی در بین آن‌ها مشاهده می‌گردد و آگاهانه از نمادهای ایرانی بر روی و پشت مسکوکات استفاده شده است. در این دوره به تدریج به بازیابی دین زرتشتی پرداختند که بارقه‌های آن در پارس همچنان وجود داشت. بنابر منابع مکتوب آیین زرتشتی در این دوره آمیخته با عقاید دیگر است و بیشتر به صورت تثلیث ایزدان (مهر - آناهیتا - اورمزد) مشاهده می‌شود و با بررسی مسکوکات آن‌ها این موضوع تأیید می‌گردد که از نمادهای گیاهی زرتشتی، مهرپرستی و آناهیتا استفاده شده است. در خصوص نمادها مربوط به یونانی‌ها می‌توان بیان کرد اشکانیان در ابتدا برای جذب یونانی‌ها و مشروعیت بخشیدن به حکومت‌شان از نمادها و علائم آن‌ها استفاده می‌کردند و به مرور زمان که قدرت گرفتند سعی بر استفاده از نگاره‌های مذهبی ایرانی گرفتند. از زمان مهرداد اول با گسترش و تثبیت حکومت اشکانی‌ها در پشت مسکوکات چهاردرهمی همراه با اساطیر یونانی از نقش نخل استفاده می‌کنند که تا انتها دوره این نقش را می‌توان در پشت چهاردرهمی‌ها و در پشت یکدرهمی‌ها به صورت مجزا می‌توان مشاهده کرد.

منابع و مأخذ

- احمدی، حسن، شکفته، عاطفه. (۱۳۹۱). «تزیینات گچ‌بری در معماری قرون اولیه اسلامی ایران (قرن اول تا پنجم ه.ق)»، فصلنامه ادبیات و هنر دینی: ۱۵۰-۱۲۵.
- اسمیت، ژوئل. (۱۳۸۷). «فرهنگ اساطیر یونان و رم»، ترجمه شهلا برداران خسروشاهی، تهران، انتشارات روزبهان.
- اعتماد السلطنه، محمد حسن خان. (۱۳۷۱)، «درالتیجان فی تاریخ بنی الاشکان»، به کوشش نعمت احمدی، تهران، چاپ اطلس.
- الیاده، میرچا، (۱۳۷۹). «علم تاریخ ادیان، شناخت دانش ادیان»، ترجمه و گردآوری همایون همتی، تهران، نقش جهان.
- انصاری، جمال. (۱۳۶۶). «گچ‌بری دوران ساسانی و تأثیر آن در هنرهای اسلامی»، فصلنامه هنر، شماره ۱۳: ۳۱۸-۳۳.
- اوشیدری، جهانگیر (۱۳۷۱). «دانشنامه مزدیسنا»، واژه‌نامه توضیحی آیین زرتشت، تهران.

- برومند، سعید. (۱۳۸۱). «تخت جمشید: پرستشگاه خورشید»، عمادکرمانی، کرمان، میراث فرهنگی استان فارس. برومند، صفورا. (۱۳۹۳). «کماندار، اومفالوس و اورنگ: بازشناسی دلالت ضمنی سه نماد بر سکه‌های اشکانی»، مطالعات تاریخ فرهنگی، سال پنجم، شماره ۲۰: ۱۴-۱.
- بنویست، امیل. (۱۳۷۷). «دین ایرانی بر پایه‌ی متن‌های معتبر یونانی»، ترجمه بهمن سرکاراتی، تهران، نشر قطره، چاپ سوم.
- بهار، مهرداد. (۱۳۸۰). «بندهشن»، انتشارات: سروش، تهران، چاپ دوم.
- بیوار، ا.د.ه. (۱۳۸۰). «تاریخ سیاسی ایران در دوره اشکانیان، تاریخ ایران از سلوکیان تا فروپاشی دولت ساسانی»، گردآورنده احسان یارشاطر، ترجمه حسن انوشه، ج ۳، قسمت اول، انتشارات: امیرکبیر.
- پرهام، سیروس. (۱۳۷۸). «جلوه‌های اساطیری و نمادهای نخستین در قالی ایرانی»، نشر: دانش، شماره ۱: ۴۷-۴۰.
- توکلی، فاطمه. (۱۳۸۷). «بررسی عناصر بصری در نقوش گیاهی هخامنشی»، کتاب ماه هنر، شماره ۹۶: ۹۴-۹۶.
- جعفری، محمود. (۱۳۸۲). «اسب و باران سازی در اساطیر ایران باستان»، مطالعات ایرانی، شماره ۴: ۶۰-۵۳.
- چهری، محمد اقبال. (۱۳۸۶). «پژوهشی در گچ‌بری‌های ساسانی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد باستان‌شناسی، با راهنمایی دکتر رسول موسوی حاجی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- درخش، حسن. و شهبازی، زهرا. (۱۳۹۴). «نگاهی به سکه‌های اشکانی»، تاریخ پژوهی. شماره ۶۲: ۳۳۶-۳۱۱.
- دوست‌خواه، جلیل. (۱۳۴۳). «اوستا»، تهران، نشر: مروارید.
- دیاکونف، میخائیلویچ. (۱۳۸۳). «کتیبه‌های اشکانی نس»، ترجمه شهرام حیدرآبادیان با ویرایش دیوی مکنزی، تهران، چاپ کلام شیدا.
- زمردی، حمیرا. (۱۳۸۷). «نمادها و رمزهای گیاهی در شعر فارسی»، تهران، انتشارات زوار.
- سرفراز، علی اکبر. و فیروزمندی، بهمن. (۱۳۸۹). «باستان‌شناسی و هنر دوران ماد و هخامنشی، اشکانی و ساسانی»، تهران: مارلیک.
- سلوود، دیوید. (۱۳۸۰). «سکه‌های پارتی»، تاریخ ایران از سلوکیان تا فروپاشی دولت ساسانی، گردآورنده احسان یارشاطر، ترجمه حسن انوشه، ج ۳، قسمت اول، تهران: امیرکبیر.
- سودایی، بیتا. (۱۳۸۹). «تحلیل باستان‌شناختی تحولات تاریخی و اقتصادی پارت‌ها براساس مسکوکات در طی ۲۴۷ تا ۵۰ قبل از میلاد»، رساله دکتری باستان‌شناسی، به راهنمای دکتر فرهنگ خادمی ندوشن و غلامرضا فرهاد آثار، دانشگاه تربیت مدرس.
- سودایی، بیتا. (۱۳۹۱). «بررسی اندیشه‌های ایرانی بر روی مسکوکات پارت نخست (۲۴۷-۱۶۸ ق.م)»، فصلنامه تخصصی باستان‌شناسی ایران، شوشتر، شماره ۲ (۳): ۵۳-۴۰.
- شوالیه، ژان. و گربران، آلن. (۱۳۷۹). «فرهنگ نمادها»، ترجمه سودابه فضایی، تهران، نشر: جیحون.
- شهری‌باف، هاله. (۱۳۹۲). «سیر تحول نقوش سکه‌های ایران از دوره هخامنشی تا قاجار»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی دکتر شادان کیوانی و مژگان نیکبخت، رشته نقاشی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.
- طبائیان، سیده مرضیه. و حبیب، فرخ. (۱۳۸۸). «معماری و نظم گیاه»، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست، شماره ۱۰: ۳۲۶-۳۱۷.
- غلامی، کیارش. (۱۳۹۲). «سکه‌های اشکانی بازنگری تاریخ و سکه‌شناسی اشکانیان»، تهران، انتشارات: پازینه.
- قریشی، امان‌الله. (۱۳۸۹). ایران نامک، تهران، انتشارات: هرمس.
- کاسیرز، ارنست. (۱۳۷۷). «اسطوره‌ی دولت»، ترجمه یدالله موقن، تهران، هرمس.

- کالج، مالکوم، (۱۳۸۸). «اشکانیان»، ترجمه مسعود رجب‌نیا، تهران، انتشارات: هیرمند.
- کوپر، جین. سی. (۱۳۸۰). «فرهنگ مصور نمادهای سنتی»، ترجمه ملیحه کرباسیان، تهران: فرهنگ نشر نو.
- کومن، فرانتس. (۱۳۸۶). «دین مهری»، ترجمه احمد آجودانی، چاپ اول، تهران: ثالث.
- گرشاسبی، اشکان. (۱۳۹۴). «پژوهش در سیر تحول کتیبه‌های سکه‌های اشکانی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی سیروس نصرالله‌زاده، رشته فرهنگ و زبان‌های باستانی، پژوهشکده زبان‌شناسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- گروتز، یورگ کورت. (۱۳۸۶). «زیبایی‌شناسی در معماری»، مترجم جهان‌شاه پاکزاد و عبدالرضا همایون، تهران، انتشارات شهید بهشتی.
- مالینوفسکی، برونیسلاو. (۱۳۸۱). «اسطوره در روانشناسی انسان‌های بدوی، جهان اسطوره‌شناسی»، ترجمه جلال ستاری، تهران، نشر: مرکز.
- میمنی، مهتاب. و شافعی، آزاده. (۱۳۹۴). «نقش گیاهان اساطیری و مقدس در هنر ساسانی»، جلوه‌هنر: ۶۵-۴۵.
- میرسعیدی، نادر (۱۳۸۷). «سلوکیان و اشکانیان»، تهران، انتشارات: ققنوس.
- نامجو، عباس. و فروزانی، سید مهدی. (۱۳۹۲). «مطالعه نمادشناسانه و تطبیقی عناصر نقوش منسوجات صفوی و ساسانی».
- فصلنامه هنر، علم فرهنگ، شماره ۱: ۴۲-۲۱.
- نجاریان، محمدرضا. و انصاری، سروناز. (۱۳۹۱). «سکه‌های اشکانیان (پارتیان) از پادشاهی ارشک اول تا مهرداد دوم». مطالعات ایرانی، شماره ۲۲: ۱۲۶-۱۰۳.
- ندیم، فرناز. (۱۳۸۶). «نگاهی به نقوش تزئینی در هنر ایران»، رشد آموزش هنر، شماره ۱۰: ۱۹-۱۴.
- وارنر، رکس. (۱۳۸۶). «دانشنامه اساطیر جهان»، ابوالقاسم اسماعیل پور، چاپ اول، تهران: اسطوره..
- واشقانی فراهانی، ابراهیم. (۱۳۸۹). «سرآغاز گیاهان در اساطیر ایرانی»، مطالعات ایرانی، شماره ۱۷: ۲۶۲-۲۳۷.
- ورستندیک، آندر. (۱۳۸۷). «تاریخ امپراطوری اشکانی»، ترجمه علی اقبالی، تهران، انتشارات: جامی.
- یونگ، کارل گوستاو. (۱۳۵۲). «انسان و سمبول‌هایش»، ترجمه ابوطالب صارمی، تهران، انتشارات: امیرکبیر.
- یونگ، کارل گوستاو. (۱۳۸۲). «اسطوره‌های نو، نشانه‌هایی در آسمان»، ترجمه جلال ستاری، تهران، نشر: مرکز.

- Mithridates II of Parthia», *Journal of the Iranian Studies*, No 22, pp: 103-126.
- Namjou, Abbas, Forouzani, Seyed Mehdi. (2013). « Symbolic and Comparative study of the elements of Safavid and Sassanid Textile Patterns», *Quarterly Journal of Art, Culture*, No1, Pp: 21-42.
- Oshidari, Jahangir. (1992). «Mazd Yasna Encyclopedi», *A Explanatory Dictionary of Zoroastrianism*, Tehran
- Parham, Sirous. (1999).» *Mythological effects and the first symbols in Iranian carpets*», Danesh Published, No 1, Pp: 40-47.
- Roberts, Helen . (1998). « *Encyclopedia of comparative iconography*», Themes depicted in works of art, Vol. I & II. Chicago: Featzroy Dearborn publishers.
- Sarfaraz, Ali Akbar. Firozmandi, Bahman. (2010). «*Archeology and Art of the Median and Achaemenid, Parthian and Sasanian eras*», Tehran, Malik Publications.
- Sellwood, David. (1980). « *An Introduction to the Coinage of Parthia*», London: Spink & Son Ltd, Bibliography.
- Sellwood, David. (2001).» *Parthian Coins*», *History of Iran from the Seleucids to the collapse of the Sassanid state*, compiled by Ehsan Yarshater, Translated by Hassan Anousheh, Vol.3, Amirkabir Publications.
- Shahribaf, Haleh. (2013). « *the evolution of Iranian coin designs from the Achaemenid period to the Qajar period*», Master thesis in Painting, Islamic Azad University.
- Shore, Fred, B .(1993). « *Parthian coins & history* « ,Published by Classical Numismatic Group in Quarryville,Pa. English.
- Smith, Joel. (2008). « *Culture of Greek and Roman Mythology*», Translated by Shahla Baradaran Khosroshahi, Tehran, Roozbehan Publications.
- Sodaei, Bita .(2010). « *Archaeological Analysis of Historical and Economic Developments of Parthians based on Coins during 247 -50 BC*, Ph.D. thesis in Archeology», Supervisor Dr. Khademi Nadoshan and Gholamreza Assar, University of Tarbiat Modarres.
- Sodaei, Bita. (2012). «*Study of Iranian thoughts on coins early Parthian*» (247-168BC) *Iranian Archaeological Quarterly*, Shushtar, No.2 (3), Pp: 40-53.
- Tabaian, Seyedeh Marziyeh, Habib, Farokh. (2009).»*Architecture and Plant* «, *Quarterly Journal of Environmental Science and Technology*, No 10, pp: 317-326.
- Tavakoli, Fatemeh. (2008).» *Study of visual elements in Achaemenid plant motifs*», *Book of the Month of Art*, No 122, Pp: 94-96.
- Vashaghani Farahani, Ebrahim. (2010). «*The beginning of plants in Persian mythology*», *Journal of the Iranian Studies*, No 17, pp:237-262.
- Verstanding, Andre. (2008) . «*History of the Parthian Empire*», Translated by Ali Eghbali, Jami.
- Warner, Rex. (2007). « *Encyclopedia of world Mythology*», Abolghasem Esmailpour, Tehran, Ostoureh
- Yung, Carl Jung. (1973). «*Human and Symbols*», Translation by Aboutaleb Saremi, Tehran, Amir Kabir.
- Yung, Carl Jung. (2003). «*A new Myth, Signs in the Sky*», Translation by jalal Sattari, Tehran, Nashre Markaz.
- Zomorodi, Homeyra. (2008). «*Plant Symbols and Codes in Persian Poetry*», Tehran, Zavar Publications.

- Cassirer, Ernst. (1998). «The Myth of the state», Translated by Yadollah Moghan, Tehran, Hermes.
- Chehri, Mohammad Eqbal. (2007). «Research in the Sassanid bedding», Master Thesis in Archeology, Supervisor Dr Mousavi Haji, University of Sistan and Baluchestan.
- Colledge, Malcolm Andrew Richard. (2009). « Parthian», Translated by Masoud Rajab Nia, Tehran, Hirmand.
- Comen, Franz. (2007).» Din Mehri», Translated by Ahmad Ajoudani, Tehran, Sales. -Cooper, Jean .C (2001). «Illustrated culture of traditional symbol», Translated by Maliheh Karbasian, Tehran, farhang Nashre No.
- Derakhshi, Hasan, Shahbazi, Zahra. (2016). « A look at Parthian coins», Research History, No,62: pp 311-336.
- Diakonov, Mikhail. (2004). “Parthian inscriptions of Nessa”, Translated by Shahram Heydar Abadian, edited by Davy Mackenzie, Tehran, Published Kalameh Sheida.
- Doust khah, Jalil .(1964). «Avesta», Tehran, Published Morvarid.
- Eliade, Mircea, (1959). « Methodological Remarks on the study of Religious Symbolism», The history of religion: Essays in Methodology, Mircea Eliade & Joseph M. Kitogow (eds), Chicago and London, University of Chicago Press.
- Eliadeh, Mirca. (2000). “The History of Religions, Knowledge of Religions”, Translation and collection by Homayoun Hemmati, Tehran, Naghshe Jahan.
- Eliade, Mirca. (2000). «Methodological Remarks on the study of Religious Symbolism», The history of religion: Essays in Methodology, Mircea Eliade & Joseph M. Kitogow (eds), Chicago and London, University of Chicago Press.
- Etemad alSaltanah, Mohammad Hasan Khan. (1991). “Turn the crowns on the history of the Beni Alshkan” (Dorar al-Tijan fe al-Tarikh bani al-Ashkan), By Nemat Ahmadi, Tehran, Atlas Press.
- Garshasbi, Ehsan. (2015).» Research on the evolution of Parthian coin inscriptions», Master thesis, Institute of Humanities and Cultural Studies.
- Gholami, Kiarash .(2013). «Parthian Coins, Parthian History and Numismatics Review», Tehran, pazineh.
- Ghoreyshi, Aman Allah. (2010). «Iran Namak», Tehran, Hermes.
- Grutter, yorg. Kurt. (2007). « Aesthetics in Architecture», Translated by Jahanshah Pakzad and Abdoreza Houmayon, Tehran, Shahid Beheshti.
- Jaeggi, Othmar. (2008). « Die griechischen Porträts». Antike Repräsentation - Moderne Projektion Die griechischen Portates: Antike Repräsentation Moderne projection. Berlin.
- Jafari, Mahmoud .(2003).» Horses and Rainmaking in Ancient Iranian Mythology», Iranian Studies, No 4, Pp: 53-60.
- Kraft, Konrad (1972). «Das System der kaiserzeitlichen Münzprägung in Kleinasien», Gebr. Mann.
- Levick, Babara. (1982). «Propaganda and the imperial coinage», Antichthon, N16, 104-116.
- Malinowski, Bronislaw. (2002). « Myth in the Psychology of Primitive Humans», the world of Mythology, Translated by Jalal Sattari, Tehran, Nashre Markaz.
- Mirsaeidi, Nader. (2008). «Seleucids and Parthian», Tehran, Qoqnous.
- Mobini, Mahtab. Shafei, Azadeh. (2015). « The role of mythical and sacred plants in Sassanid art», Jelveye Honar, pp: 45-65.
- Nadim, Farnaz. (2007).» A Look at decorative Patterns in Iranian Art», The growth of art education, No 10: 14-19.
- Najarian, Mohammad Reza, Ansari, Sarvenaz .(2012).»Parthian coins from Arses I of Persia to

far, no independent source has studied them. The questions of this research are: 1. What are the most important plant drawings used on Parthian coins? 2. Is it possible to understand the religious beliefs of this period from the plant symbols? In terms of the research method, this research has described and analyzed the drawings and symbols by using the fieldwork and library-based method. At first, two hundred and fifty coins in the repository of the Reza Abbasi Museum were examined and studied. These coins were purchased from individuals and collectors in the years before the 1979 Revolution and among them, one hundred and thirty coins had plant drawings. The research also referred to the coins of museums of Sepah Bank and Money Museum with two samples of coins of Arsaces I and II belonging to the Money Museum, and bronze coins with plant images belonging to the Sepah Bank Museum. Due to the limitations of museums regarding photography and providing photographs to the authors, eighty coins were selected for study; sixty-five of which were Tetradrachms and Drachmas while fifteen coins were Bronze, which had been designed in Photoshop and Corel softwares. In order to conduct library studies and to identify the Parthian kings, the Sellwood catalog of Parthian coins has been used. Thus, at first, the plant motifs, which were used in Parthian coins, were identified. Then, by collecting information through library research, and relying on the symbolic approach, plant drawings were studied and checked in order to provide a comprehensive interpretation about plant symbols which were used on Parthian coins, as well as their function and place in the myths, beliefs, and rituals of this period.

The results of this study show that the plant motifs which were used in the Parthian period, include palms, olives, rosettes, grapes, wheat, pomegranates, lilies and oaks. The motifs of palm, olive, rosette and lilies can be seen in the Tetradrachm and Drachma coins of the Parthian kings, while the motifs of grapes, wheat, pomegranate and oak can be seen in the Bronze coins, and according to symbolic issues, it can be said that these arrays are related to Zoroastrian, Mithraic and Anahita's religions. In the Parthian period, Zoroastrianism is mixed with other beliefs, which is seen as the trinity of the gods of Mehr, Anahita and Ormazd, which ultimately indicates the religious tolerance in this period.

Keywords: Symbolism, Coins, Parthian, Plants Ornaments

References: -Ansari, Jamal. (1987). «Plastering of the Sassanid period and its impact on Islamic arts», *Art Quarterly*, No

13, pp: 33-318.

Assar, Gholam. Reza. (Farhad), (2004). «Genealogy and Coinage of the Early Parthian Rulers I», *Parthica*,

Pisaroma

Bahar, Mehrdad. (2001). «Bondehshen», Soroush Publications, Tehran, 2 Edition.

Benoist, Emil. (1998). «Iranian Religion Based on Authentic Greek Texts», Translated by Bahman Sarkarati, Tehran, Qatreh publication. 3 Edition.

-Bivar, A.D.H (2001). «Political History of Iran in the Parthian Period», *History of Iran from the Seleucids to the collapse of the Sassanid government*, compiled by Ehsan Yarshater, Translated by Hassan Anousheh, Vol.3, part 1, Amirkabir Publications.

Boromand Saeid. (2002). «Persepolis: Temple of the Sun», Emad Kermani, Cultural Heritage of Fars Province.

Boromand, Safoura. (2014). «Kamandar, Omphalos and Aurang: Recognition of the implication of three symbols on Parthian coins», *Cultural History Studies*, Summer 2014, No 5 20. Pp:1-14.

Mythological and Sacred Plant Motifs in Parthian Art with Emphasis on Coins' Motifs

Mona Montazeri Hedeshi, PhD Student in Archeology, Department of Archeology, Faculty of Literature and Human Sciences, Miyaneh Branch, Islamic Azad University, Miyaneh, Iran.

Bitia Sodaei, Associate Professor, Department of Archeology, Faculty of Literature and Human Sciences, Varamin Pishva Branch, Islamic Azad University, Varamin, Tehran, Iran.

Hossein Alizadeh, Assistant Professor, Department of Archeology, Faculty of Literature and Human Sciences, Miyaneh Branch, Islamic Azad University, Miyaneh, Iran.

Hassan Derakhshi, Assistant Professor, Department of Archeology, Faculty of Literature And Human Sciences, Shoshtar Branch, Islamic Azad University, Shoshtar, Iran.

Received: 2020/05/31 Accepted: 2021/01/23

Coins represent important objects of our cultural heritage and are usually of high artistic and cultural value. The archaeological issue concerns questions in relation to the iconography, dating, provenance, and technology of production or authenticity. So, the symbols on the coins are the most important guide for researchers in recognizing religious beliefs with religious opinions and beliefs in different historical periods. Myths have played a major role in the culture and art of every nation for a long time and they have had various usages in different eras and have been manifested in the narrative stories or visual symbols from the heart of the religions, beliefs, and art of any nation. Plant motifs have a special place in Iranian thought from the past, which have been sanctified as symbols and myths in Eastern cultures and have been associated with ancient rituals. Numismatics is an auxiliary source for recognizing political and economic issues and for explaining historical periods from which there is limited information about them in written sources. In fact, in some cases, the design on coins is the only source that provides significant information for researchers, about the political, cultural, social, and religious structures of a historical period. Therefore, it is an important source in historical studies and art history. While other sources, especially written sources, do not have the information on these coins. Despite the importance of coins as first-rate sources, the knowledge of numismatics from the Parthian period is very incomplete, compared to other periods in the history of Iran, and studies on coins from this period are more about the identification of kings and political history, and less about the subject of religion. The symbols on the coins are the most important guide for researchers to recognize religious beliefs and opinions in different historical periods. In the culture of ancient Iran, plants and trees have been respected for a long time. According to the many designs found on seals, beddings, pottery, etc., it can be seen that some plants had a sacred and mythical place and a particular plant had high importance and status based on religious and ritual beliefs in different historical periods. The main purposes of this field research is to identify plant symbols by emphasizing the patterns engraved on Parthian coins, and to try to study, re-read and interpret plant images in order to identify their place in the religious and mythological beliefs of this period. The main issue in this study is the lack of resources and so